

„EZT CSELEKEDJÉTEK AZ ÉN EMLÉKEZETEMRE”

Távoli előkészület a 2020-as Eucharisztikus Világkongresszusra
Szentmise és szentségimádás

Eucharisztikus Világkongresszusok – Budapest, 1938 és 2020

Az Eucharisztikus Világkongresszus, más néven Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus a Katolikus Egyház rendszeresen megrendezett, világméretű eseménye, amelynek célja az Oltáriszentség megismerésének és tiszteletének elmélyítése. A négyévenként más-más helyszínen (országban) meghirdetett kongresszusnak előre kijelölt címe/témája van, amelyre előadásokkal készülnek, illetve közös imákat, elmélkedéseket tartanak, szentségimádásokon vesznek részt a hívők.

Ismeretes, hogy az Eucharisztikus Kongresszusok indulásakor, a 19. század végén a hangsúlyt a *körmenetekre és a szentségimádásokra, nyilvános ünneplésekre helyezték*. Úgy tűnik, a világkongresszusok újabban nemcsak ünnepelni akarják az Eucharisziát, hanem kellő előkészületekkel elmélyíteni, személyesebbé tenni a szentmisében való részvételt és a szentségimádást.

Az 51. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszust 2016. január 24–31. között a Fülöp-szigeteki Cebuban tartották; 200 bíboros és püspök, valamint a világ 72 országából érkezett 12 ezer küldött között vett részt egy 10 fős magyar küldöttség is Erdő Péter bíboros, prímás vezetésével.

Cebuban Ferenc pápa üzenetében bejelentette az 52., 2020-ban esedékes Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus helyszínét: Budapest láthatja majd vendégül a kivételes eseményt s az arra érkező látogatókat.

Emlékeztetek arra, hogy 1938-ban *Budapesten rendezték meg a 34. Eucharisztikus Világkongresszust*.

Ezt a kongresszust óriási szervezőmunka előzte meg, a hazai szervezők demonstrálni akarták, hogy a külpolitikailag és gazdaságilag is bezárt Magyarország képes „világra szólóan” megrendezni az eseményt. Az 1938. május 25–29. között lezajlott istentiszteletek, ünnepek, kongresszusi ülések és körmenetek a Magyar Katolikus Egyház erejét és a világegyházzal való egységét kívánták bizonyítani. *Eugenio Pacelli bíboros államtitkár*, a pápa legátusa (aki XII. Pius néven lett pápa) és a résztvevők többsége – kimondva, kimondatlanul – úgy vélte: a budapesti ünnepek a lelki élet elmélyítése mellett politikailag a német nácizmus ellen irányulnak. Mindez olyan jól érzékelhető volt, hogy Hitler megtiltotta a német katolikusok részvételét.

Az önmagában is hatalmas ívű nemzetközi eseményt összekapcsolták egy nagy hazai ünnepsorozattal, amely az 1930-as években erőteljesen megnyilvánuló Szent István-kultusz betetőzéseként a szentté avatott király 900. évfordulóját volt hivatott megünnepelni. Mindez nem kevés tudatossággal

együttesen kívánta reprezentálni, hogy Magyarország ismét be tudja tölteni évszázados „kereszténység védőbástyája” szerepkörét, amely megint csak „két pogány között” maradt rá.

*

Minden bizonnyal a 2020 szeptemberére meghirdetett, Magyarországon rendezendő 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus (NEK) kevésbé lesz látványos („triumfalista”) és politikai színezetű, amint ezt jelezte Fábry Kornél, a NEK Általános Titkárságának főtitkára, az előkészítés folyamatának első évét értékelve. Fábry atya reményét fejezte ki, hogy a négy éven át tartó készüllet elősegíti a Magyar Egyház megújulását.¹ A Karizmák Ünnepe 2017. június 5-én, Püünkösdbétfőn lesz a szokásos helyszínen, a máriaremetei kegytemplom előtti parkban. Ez alkalommal hirdeti meg Erdő Péter bíboros a 2020-as Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus 3 éves előkészületi programjának kezdetét.

Fábry Kornél a következő évek tematikáját így vázolta: „A lelkipásztori előkészítő bizottság közreműködésével kidolgoztunk egy hároméves tematikát. Az első év az Eucharisziával való személyes viszonyt kívánja elősegíteni. Ennek az évnek a jelmondata: *Az Eucharisztia mint az egyéni keresztény élet forrása.* A második év a közösség felé nyit: *Az Eucharisztia, az Egyház forrása.* Az egészséges közösség Krisztus-központú és gyarapodó közösség. A köztünk élő Krisztus szeretetéből kapunk erőt, hogy együtt is hitelesen képviseljük őt. A harmadik év a misszióra helyezi a hangsúlyt: *Az Eucharisztia forrás a világ számára.*”

A főtitkár szerencsére hangsúlyozza a hívők Krisztussal való személyes találkozását az előkészületekben és az eucharisztikus kongresszus ünnepeiben is. Emlékeztetett: 1960-ban Münchenben, az Eucharisztia ünneplésekor a *szentmise* került a középpontba. Szerintem nagyon helyesen. Fontos ugyanis kiemelni, hogy mindig a *szentmisében történik Krisztus húsvéti misztériumának hathatós megjelenítése* a felszentelt pap cselekedete – a Szentlélek lehívása – által. Továbbá az Eucharisziában a feltámadt Krisztus – Szentlelke által – *egy (egyházi) testté gyűjti össze a hívő népet, az egy kenyérben részesülőket.* (Vö. a IV. eucharisztikus imát.) Ezt a *közösségi ünneplést* – azt, hogy az Eucharisztia építi az Egyházat² – talán első helyre kellett volna tenni.

Bizonyára 2020-ban is helyet kapnak a *körmenetek, a szentségimádások.* A katolikus Egyház az Oltáriszentséget megillető *imádó bódolatot* (amely nem a szentségi jelnek, hanem Krisztus személyének szól) „nemcsak a szentmisében adta és adja meg, hanem a *szentmisén kívül is*” (KEK 1378, vö. *Mysterium fidei* 56). A lelkipásztoroknak azonban jó ügyeli arra, hogy ez a jámborság ne szorítsa második helyre a közösségnek bemutatott szentmisét, a *húsvéti misztérium emlékeztétét.* Krisztus keresztáldozatának és feltámadásának hathatós megjelenítését.

¹ <http://www.magyarurir.hu/hirek/a-megujulas-remenyével-fabry-kornel-magyar-egyhaz-keszul-nemzetkozi-eucharisztikus>

² Lásd erről előző tanulmányomat a *Távlatok* honlapján:

http://www.tavlatok.hu/net/cikkek.htm#Eucharisztia_es_Egyhaz

„Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre”

Az utolsó vacsorán – elővételezve az Atyához való „átmenetet” – Jézus meghagyta apostolainak és utódaiknak, hogy az ő nevében ismételjék meg tetteit és szavait: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre!” Jézus parancsa nem pusztán emlékezetbe idézést jelent, hanem liturgikus ünneplésre vonatkozik. Azt akarta, hogy az apostolok és utódaik liturgikusan *ünnepeljék* Krisztus *memoriáját*, életét, halálát, föltámadását és közbenjárását az Atyánál – amikor is hathatósan megjelenítik húsvéti misztériumát. (Vö. KEK 1340–1341)

Amikor a felszentelt pap („*in persona Christi*”) megismétli Jézusnak az utolsó vacsorán kiejtett szavait: „*Vegyétek, ez az én testem...*” (Mt 26,26; Mk 14,22; Lk 22,19; 1Kor 11,24), a kenyeret azonosítja a feltámadt Krisztus testével. Az Úr parancsára a Szentlelkének erejében a kenyér és a bor átváltozik „*igazán, valóságosan és lényegileg*” Krisztus szentségi Testévé és Vérévé. Ezt az átváltozást a Katolikus Egyház „megfelelően és sajátosan az *átlényegülés (transsubstantiatio)* szóval illeti”. Az átváltoztatás után valóságosan jelen van *egész Krisztus*: tehát lelkével és istenségével együtt az Ő Teste és Vére. Ezt a dogmát a Trentói zsinat ünnepélyesen megfogalmazta és kihirdette (DH *Hitvallások*, 1642; vö. KEK 1374–1375).³

A szentmisében az „*teremtő emlékezés*” tehát *Krisztus húsvétjának*, üdvhozó halálának és feltámadásának *hathatós megjelenítése* a Szentlélek erejében. Az alapítás szavai után valamennyi eucharisztikus imádságban megtaláljuk az *anamnézis* vagy emlékezés mozzanatát. (KEK 1362) Az Eucharisztia emlékező áldozat, *az Egyház áldozata*: az egész Egyház egyesül Krisztus föláldozásával és közbenjárásával. Krisztus tevékeny (hathatós) jelenléte révén az Egyház e nagy műben tökéletesen dicsőíti Istent és megszenteli az embereket. (Vö. SC 7) A szentmise továbbá Úrvacsora: az Úr Testével és Vérével történő egyesülés (*communio*) szent *lakomája*. A Krisztussal való bensőséges egyesülés a szentáldozásban történik. (KEK 1382) Az ősegyház – Szent Pál tanúsága szerint (1Kor 11,17–33) – már korán elkezdte megtartani a „kenyértörést”, az áldozati lakomát, amelyen a hívők a kenyér és a bor színe alatt részesedtek Krisztus Testében és Vérében.

A misztikus *Prohászka Ottokár* elmélkedéséből idézek:⁴ „Miután megteremtett, a szellemi világot is magához fűzte: az Ige testté lett... közénk jött... testvér lett s azután a testté lett Ige kenyér lett. Belénk való, s mindegyikünknek azt venni kell. Ő áll egyformán az élet középpontjában. A testté lett Ige köztünk lett, közénk jött, de a kenyérré lett Krisztushoz mindegyikünknek életbeli köze van; a kenyeret mindegyiknek külön kell vennie, ennie... a kenyérnek bennük kell lenni. Az Ige köztünk, a kenyér bennünk van... Ez az élet legradikálisabb kapcsolatát jelenti Krisztussal. A lelkek belőle élnek. (...) Az utolsó vacsora beszédéből világosan Krisztus egyesülni akar velünk... A szeretet apotheózisát állítja bele a

³ Lásd még Nemeshegyi Péter, *Ezt tegyétek az én emlékezetemre*, Teológiai zsebkönyvek/4, Távlatok–Agapé, 1994, 121–124.

⁴ Prohászka Ottokár: *Az élet kenyeré*, Naplójegyzetek az Eucharisziáról, Élet kenyeré, Székesfehérvári Püspökség, 2005, 268. Szabó Ferenc SJ bevezető tanulmányával: „Prohászka eucharisztikus lelkisége.”

világba; világgá kiáltja, s olyan nyelven, melyet mindenki ért, mint ahogyan a kenyeret érti s az evést, s a legintimebb s életet adó összeköttetést a kenyér s az élet közt.”

Az Eucharisztia tehát egyszerre üdvösséges *áldozat*: Jézus kereszthalálának és feltámadásának hathatós megjelenítése, ugyanakkor Úrvacsora, *megosztott kenyér*: akik az egy kenyérből, Krisztus Testéből részesednek, Vele egyesülnek, és egyházi testét építik.⁵

Amikor Szent Pál azt állítja, hogy Krisztus tagjai vagyunk (1Kor 12,27), azt akarja mondani, hogy a Fő Testével, az Egyházzal eleven kapcsolatban vagyunk. (Gondolhatunk a szőlőtő-szőlővesszők jánosi allegóriájára is, Jn 15,1–11). Ha hiszünk Krisztusban, az Élet Kenyerében, a szeretet által építjük a Testet, annak egységét. Egymást szeretve egyetlen „testet” alkotunk, (1Kor 10,16–17), és az emberiségben is az egységen munkálkodunk. A feltámadt Krisztus Lelke megszenteli, átalakítja az oltárra vitt ajándékainkat, amelyek munkánkat, emberi erőfeszítésünket jelképezik, és általunk alakítja, a beteljesedéshez segíti világunkat. Az általunk humanizált világot, a nagy Ostyát, majd – a történelem végén – a feltámadt Krisztus Lelke változtatja át.

A szentmise, eucharisztikus jelenlét újabb értelmezései

Itt röviden jelzem a szentségtan *fejlődését a 20. században.*, különös tekintettel az *Eucharisztia* (szentmise) tanára. Részben a Szentíráshoz és az egyházatyákhoz való visszahajlás, részben az új filozófia, a *perszonalizmus* (személyes viszonyok szerkezete) és a nyelvfilozófia eredményeinek felhasználásával a katolikus teológia túllépett a skolasztikus (arisztotelészi–tamási) szentségtanon. Neves teológusok hangsúlyozzák a hívő ember és a feltámadt Krisztus *személyes találkozását, a relációs gondolkodás és a reál-szimbolikus értelmezés* fontosságát.

Voltak teológusok, akik *transzfinalizációról (célváltozásról)* és *transzszignifikációról (jelentésváltozásról)* beszéltek, tehát, hogy a kenyér rendeltetése és jelentése megváltozik, átalakul. Ezek ugyan *részigazságot* fejeznek ki, de nem elégségesek a létrejött valóság teljes jelölésére.⁶ Elégtelenek, mert önmagukban jelölhetnek pusztán külső változást. Az eucharisztikus *átlényegülés* viszont feltételezi az okság és a célszerűség egységesített viszonyát, és pedig *Krisztus rendelése alapján*. Mert Krisztus egyedülálló létvalóságának megjelenítéséről van szó, a hívők Krisztussal való személyes kapcsolatáról, léteységéről. A hit révén tudjuk, hogy a feltámadt Krisztus teremtő Lelke átváltoztatja a kenyeret Krisztus *szentségi, „szellemi” (feltámadott)* testévé (és a bort vérévé). Lényeges a *szentségi* jelző: a szentség olyan

⁵ Erről bővebben *Az Eucharisztia és az Egyház* című tanulmányomban.

⁶ VI. Pál pápa *Mysterium fidei* kezdetű körlevele is (DH 4411) óvott attól, hogy az átlényegülést *csak* egyedül a „jelentésváltásban” és a „rendeltetésváltozásban” lássuk. De nem zárta ki annak lehetőségét, hogy a lényegváltozás mellett célváltozásról és jelentésváltozásról is beszéljünk. (MF 39; vö. KEK 1374. – A *Mysterium fidei* kezdetű enciklikát annak idején Gál Ferenc ismertette (jelezve és bírálva az újabb elméleteket) a *Vigilia* 1966. januári számában.

http://vigilia.hu/node/Vigilia_1966_01_facsimile.pdf

külső jel, amely – *Krisztus rendelése folytán, a Szentlélek erejében* – kegyelmet közvetít, mert a tagokat bekapcsolja a Fő, a feltámadt Krisztus életébe, létrehozza és növeli egyházi testét.

II. János Pál *Ecclesia de Eucharistia* kezdetű dokumentuma⁷ 15. pontjában ezeket írta: „Krisztus – föltámadással megkoronázott – áldozatának szentségi megjelenítése a szentmisében egész különleges jelenlét, melyet (VI. Pál pápa szavai szerint)⁸ »nem azért mondunk *valóságosnak, hogy tagadjuk a többi jelenlét valós voltát, hanem hogy kiemeljük a szubsztanciális jelenlétet*, melynek erejéből Krisztus, az Isten-Ember teljes valójában jelen van«. [*Kiemelés tőlem – Sz. F.*]” S hogy a Trienti Zsinat örök érvényű tanítását idézzük: „A kenyér és a bor konszekrációjával a kenyér egész szubsztanciája Krisztus, a mi Urunk testének szubsztanciájává, és a bor egész szubsztanciája az ő Vérének szubsztanciájává változik. Ezt az átváltozást a Katolikus Egyház megfelelően és helyesen *transzszubsztanciációnak* nevezi.” Valóban, az Eucharisztia a *hit misztériuma*, minden elképzelésünket felülmúló misztérium, és csak hittel lehet elfogadni, ahogy már az egyházatyáknak erről az isteni Szentségről szóló katekézisei is gyakran emlékeztetnek rá.

A perszonalista megértési horizonton belül újabban a teológusok az eucharisztikus átváltozást a *történés* (átváltoztatás aktusa) összefüggéséből és a *viszony-szerkezet* (a személyes kapcsolatok hálózata) változásaiból kiindulva próbálják tehát újra-értelmezni.⁹

Az ősegyház reál-szimbolikus gondolkodása háttérbe szorul Tours-i Berengár (†1088) véleményének terjedése után, aki a kenyeret és a bort Krisztus jelenlétének szimbólumaiként értelmezi.¹⁰ A klasszikus skolasztikus teológia az arisztotelészi metafizikát az Eucharisztia (átlényegülésre) alkalmazza: az „accidensek” a valóság érzékelhető dimenzióját jelentik, a „szubsztantia” a szellemi értelem által szemlélt metafizikai lényeg. Ez a lényeg változik, az accidensek (kenyér és bor jelei) nem. Ezzel a megkülönböztetéssel fejezték ki a szentségfogalomban rejlő feszültséget a tapasztalható jel (kenyér és bor) és a megjelölt valóság (Krisztus Teste és Vére) között. Amikor a késő középkori nyelvhasználatban a szubsztancia már nem metafizikai kategóriát jelent, hanem a kémiában a fizikai dimenzióra gondolnak, elkezdenek a kenyér és a bor (anyag) szubsztanciájáról spekulálni.

„Az egész középkori vita a kenyér és a bor átváltozásáról a távlatok beszűkülését jelzi, ha a Szentírás és a patrisztika mértékével vizsgáljuk: már nem annyira az eucharisztikus lakoma-történésre mint egészre irányul a figyelem, hanem a

⁷ VI. Pál *Mysterium fidei* kezdetű. enciklikájára és a Trentói zsinatra is hivatkozik. – A dokumentum ismertetése a *Távlatok* 2003/2. számában (229–238.)

<http://www.tavlatok.hu/6002xroma.htm>

⁸ *Mysterium fidei*, 39.

⁹ Az átlényegülés dogmájának újabb értelmezéseiről bőségesen tájékoztat Dr. Előd István, *Katolikus dogmatika*, SZIT, Bp., 1983, V. főrész 88–90§§, 504–526.

¹⁰ E viták során tevődik át majd a „misztikus” jelző az eucharisztikus testről az egyházi testre. Vö. Henri de Lubac, *Corpus mysticum*.

kenyér és a bor adományára és azok átalakulására összpontosul. Ezzel az áldozat gondolata is elszakad a lakoma gondolatától.”¹¹

A 20. század második felében korábbi arisztotelészi–tamási metafizika szubsztancia fogalmát – innen a „*transsubstantiatio*” szakkifejezés¹² – mellőzve a *relációs-gondolkodás* hódít teret a szentségtanban, az eucharisztikus átlényegülés terén is. Nem *szubsztanciális*, hanem *relacionális* ontológia ez, amely szerint a dolgok lényege nem abban van, amik önmagukban, hanem azokból a *kapcsolatokból, viszonyokból* adódik, amelyekhez tartoznak. A *viszony-szerkezet* összefüggésében a *jelentés* többet mond, mint a szubsztancia szó. A kenyér és bor színe (szimbóluma) alatt Krisztus önmagát adja, *személyes kapcsolatba lép* a hívővel. Az Eucharishtiában összpontosul a világ: a Lélek erejében jelen levő feltámadt Krisztus, aki a teremtés és a megváltott emberiség Ura, mindent betölt (Ef 4,10), beteljesíti valamennyi teremtmény legmélyebb létértelmét és legalapvetőbb létcélját. A kenyér és bor adományok által szimbolizált teremtett világ új viszonyba lép a dicsőséges Krisztussal, akit már nem korlátoz a tér és az idő, és lehetővé teszi a hívő embereknek, hogy „a Szentlélektől táplált szeretet tüzében valóságosan eggyé forrjon Krisztussal az Atyaistenhez térő áldozati odaadás formájában”.¹³

Jean Mouroux így foglalja össze az új szemléletet: „Az Eucharisztia *reláció-hálózat* (személyes viszonyok) misztériuma. Teljesen függ a húsvéti misztériumtól: Krisztus Kereszthalálától és Feltámadásától, hathatósan megjeleníti Jézus Krisztus egyetlen megváltói tettét; ezt a megjelenítést Jézus Krisztus Teste és Vére, tehát Jézus Krisztus személye valóságos jelenléte által valósítja meg; ezt a misztériumot a kenyér és a bor rejtett átváltoztatása által eszközli. A legcsekélyebb jel teszi jelenvalóvá a legfenségebb misztériumot, mert *benne egymással összekapcsolódik* ez a három: a valóságos áldozat, a szimbolikus áldozat, az örök áldozat. Mert az Eucharishtiának köszönhető, hogy megvalósul – Isten Igéje által – Jézus Testének és Vérének valóságos jelenléte, magának Jézusnak a jelenléte, és ezáltal az embereket megmentő és Istennel kiengesztelő Megváltás aktusának valóságos jelenléte, és titokzatosan megkezdődik a Feltámadás világréndje.”¹⁴

Keleten a görög atyák a platonizmus befolyására a „*valóság-képmás*”, illetve „*reál-szimbólum* értelmezési horizontján” mozogtak – eltérően a középkori skolasztika *substantia–accidens* fogalom pároktól. Alkalmazkodva koruk képi

¹¹ Th. Schneider (szerk.), *A dogmatika kézikönyve*, II, Bp., 1997, 301. – Vö. Aquinói Szent Tamás (*Summa Th* .III, q. 79, a.7.) megkülönbözteti az „áldozatot” (konszekráció) és a „szentséget” (áldozást).

¹² A skolasztika gondolkodásában az Eucharisztia „eldologiasítása” történik, amikor nem Krisztus személyére, húsvétja hathatós megjelenítésére figyelnek, hanem a kenyér és a bor átváltoztatására, amikor a viták során az arisztotelészi metafizika nyomán kidolgozzák a lényegi átváltozás fogalmát, a *transsubstantiatio*-t, amelyet a IV. Lateráni zsinat (1215) hivatalosan átvett (DS 802). A hitújítókkal szemben a Trentói zsinat (1545–1563) reformja is hangsúlyozta: Krisztus *valóságos jelenlétét*: „*vere, realiter et substantialiter*” (DS 1651).

¹³ Nemeshegyi Péter, i. m. 124. P. Nemeshegyi itt megjegyzi: Ezt a szemléletet különböző árnyalatokkal elfogadják olyan neves teológusok, mint F. X. Durwell, J. Ratzinger, G. Martelet, A. Gerken, R. G. Cipolla...

¹⁴ Jean Mouroux, *Faites ceci en mémoire de moi*, Aubier, Paris, 1970, 71–72.

gondolkodásához Krisztus Testének „szimbólumairól”, „képeiről” beszéltek. Ahogy a képben a leképzett valóság jelen van, úgy van jelen az Eucharisziában hívő számára – az Úr rendelése folytán – Krisztus, illetve a megdicsőült Úr megváltó művének leképezése. Ez nem statikus képre utal, hanem magára a leképező-megvalósító tetre, történésre is. Így a görög atyák szerint nemcsak Krisztus „valóságos jelenlétéről”, hanem „aktuális jelenlétéről” is beszélhetünk.¹⁵

Ökumenikus szempontok

Az Eucharisztia Krisztus „húsvétja” (pászkája), átmenete az Atyához: a szeretet áldozata. Manapság szívesebben használják az *Eucharisztia* vagy *eucharisztikus lakoma* kifejezéseket a *szentmiseáldozat helyett*. Minden bizonnyal a keresztények között kibontakozott teológiai párbeszéd is befolyásolta ezt. Újabban sokaknál az *Úrvacsora*, eucharisztikus lakoma feledteti az *áldozatot*, azt, hogy Jézus az utolsó vacsora alkalmával, kereszthalála előestéjén szerezte e szentséget, szeretete legnagyobb jelét. A szentmiseáldozatot tehát az a Jézus rendelte, aki a halálig menő engedelmisségben kiüresítette önmagát (Fil 2). Ez a szerető önátadás volt az új születés, a Feltámadás forrása. Az egyház az *anamnézisben*, *memoriáléban* emlékezik az egyszer s mindenkorra végbevitt áldozatra, és azt hathatósan megjeleníti az oltáron. Krisztus üdvösséghezó halálát hirdeti, és tagjai úgy részesednek a misztériumban, hogy szeretettel egyesülnek Krisztussal, aki felajánlja magát az Atyának. Így – egységben az égi és a földi egyetemes Egyházzal – a Krisztus testében és vérében részesülő hívők építik az Egyházat, Krisztus testét.

Az utóbbi évtizedek során tehát – a liturgikus reform következtében – jelentős változások történtek az Eucharisztia teológiájában is. Egyesek az Eucharisztia értelmezésében és az ahhoz igazodó gyakorlatban új lehetőségeket látnak a hit titkainak *szimbólumokban* való megtapasztalására. Az új értelmezések az *Úrvacsora*, a hálaadás, az emlékezés, a valóságos jelenlét és az áldozat jelentése területén jelentkeznek. Az elmúlt évtizedekben túlzások, önkényes újítások és gyakorlatok is terjedtek, részben az ökumenikus párbeszéd következtében. A Tanítóhivatal óvott ezektől a liturgikus visszaélésektől,¹⁶ de közben buzdított a teológiai párbeszéd folytatására, amely már szép eredményeket hozott a katolikus–protestáns felfogásban. Ezt tanúsítja például a *Dombes-i nyilatkozat* és a *Limai dokumentum*.¹⁷ A Dombes-i csoport a Lyon közelében fekvő trappista kolostorról kapta a nevét: „Notre-Dame des Dombes.” A csoportot 1937-ben alapította az ökumenizmus egyik vezéralakja, Paul Couturier abbé. A katolikusok és protestánsok nem hivatalos közös nyilatkozata 1971-ben jelentős közeledést mutat

¹⁵ Minderről bővebben lásd Th. Schneider (szerk.), *A dogmatika kézikönyve*, II. 205–280; 301–312. Itt további hivatkozások: Betz, Gerken, Limai dokumentum. Az idézett gondolatokat az Eucharisztia értelmezéséről Franz-Josef Notke írta, ő pedig hivatkozik A. Gerken művére: *Theologie der Eucharistie*, München 1973, 1/1, 67. és 199.

¹⁶ *Redemptionis Sacramentum*, 1–13. Vö. *Távlatok* 2004/2. melléklete.

¹⁷ A Dombes-i nyilatkozatról lásd Szabó Ferenc SJ, „Eucharisztia: üdvösséges áldozat és megosztott kenyér” in *Lélekben és igazságban*, Róma, 1986, 83–94.

az Eucharisztia teológiájában. A limai dokumentum 1982-ből való: *Lima-Papier: Baptism, Eucharist and Ministry*. Hosszú teológiai perbeszéd eredménye a keresztségről, az Eucharisziáról és az egyházi szolgálatról. Valójában három dokumentum, az Egyházak Világtanácsát alkotó egyházaknak állásfoglalása; a megbeszéléseken részt vettek a katolikus egyház képviselői is. A teológusok az apostoli hagyomány szellemében keresték az egyházak egyetértését a keresztség, az Eucharisztia és a papi szolgálat kérdéseiben. Csak közeledés történt, de nincs teljes egyetértés az egyes tagegyházak, még kevésbé a katolikus egyház részéről.¹⁸

A II. vatikáni zsinat liturgikus reformjával (vö. IV. eucharisztikus ima) újra felfedeztük az Eucharisztia *epiklézis*-jellegét, tehát a Szentlélek lehívásának jelentőségét; ez hidat vert a keleti egyházhoz, és új kapcsolatot teremtett a reformátorok úrvacsora-teológiájával. A *Limai közös nyilatkozat* a Lélek szerepét úgy írja le, mint „annak szerepét, aki Jézus történelmi szavait jelenvalóvá és elevenné teszi”. Ezáltal világossá válik, „hogy az Eucharisztia nem mágikus, mechanikus cselekmény, hanem az Atyához intézett imádság, amely hangsúlyozza, hogy az egyház egészen tőle függ”. (Lima: *Eucharistie* 14. és kommentárja.) Ez a pneumatikus mozzanat különösen az eucharisztikus átváltozás személyes (és történelmi) jellegét világítja meg.

Mivel az *anamnészis*-ben, emlékezésben a múlt jelené válik, az „egykor” és a „ma” egymásba olvad, az Eucharisztia ünneplése valóságos találkozás Jézus Krisztussal és az ő történelmével. A Limai dokumentum (*Eucharistie*, 6) így fogalmaz: „Maga Krisztus mindazzal, amit értünk és az egész teremtettségért végbevitt (megtestesülésében, megaláztatásában, szolgálatában, tanításában, szenvedésében, áldozatában, feltámadásában és mennybemenetelében, majd a Lélek elküldése által), jelen van ebben az »anamnészis«-ben, és önmagával való közösséget ajándékoz nekünk.” Ez az *anamnészis*-jelleg mutatja, hogy a *keresztény hit a történelemhez kapcsolódik*. A keresztény liturgia nemcsak ugyanannak a valóságnak örök visszatérését ünnepli, hanem Istennek a történelemben megjelent önközlését, és pedig *nem pusztán emlékezéséért, hanem a történelemben elkezdődött folyamatnak jelenvalóvá válását*. Ezért játszik a hagyományra való emlékezés nélkülözhetetlen szerepet az igehirdetésben. (Vö. 1Kor 11,23; 15,3)

Az Oltáriszentség imádása

Már az Ősegyházban ismert volt a gyakorlat, hogy a konszekrált kenyeret az *eucharisztikus ünneplés befejezése után is megőrizték*, (például elvitték betegeknek). Ugyanakkor – főleg Keleten – tilalmat is hoztak e gyakorlat ellen, az ószövetségi gyakorlatra hivatkozva: a mannából és a pászka-barányból semmit sem volt szabad megőrizni. A középkorban a jámborság bevezette misén kívül is Krisztus imádsát a konszekrált ostyában. Úrnapján a Szentséggel körmeneteket tartottak. A szentségimádást a reformátorok mint bálványimádás elutasították (az ostya, a

¹⁸ Lásd minderről Békés Gellért, *Krisztusban mindnyájan egy*, Pannonhalma, 1993, 185–207.

szentségi szín imadásának tartották. A Trentói zsinat megvédte a gyakorlatot (DS 1643; vö. 1656).

Napjainkban a megújult szentségi teológia (perszonalista szemlélet) a liturgikus megújulás idején felvetődik a kérdés: vajon a szentmisen kívüli szentségimádással nem változtak-e meg döntően az Eucharisztia hangsúlyai az alapítás szándékaival ellentétesen? Mert az eucharisztikus áhítat elsődleges formája a szentmise, az üdvösséges áldozat közösségi emlékezete és az Úrvacsora ünneplése az igehirdetéssel és a szentáldozással. Minden más áhítatgyakorlat másodlagos, akár ezt előkészítik, akár kiterjesztik és elmélyítik.¹⁹

Ökumenikus szempontból is ügyelni kell arra, hogy a szentségimádás túlhangsúlyozásával el ne halványuljon a szentmise központi jelentősége. Persze helyesen kell érteni az Oltáriszentség imadását: ez nem bálványimádás, ahogy a hitújítók tévesen hangoztatták, hiszen az imádás a jelen levő feltámadt Krisztusnak szól. Tehát elsőrendű a misebemutató cselekménye, illetve az azon való részvétel, az önmagát az Atyának felajánló *Krisztussal való találkozás*, ennek meghosszabbítása, kiterjesztése a *szentségimádás*, a kitett Oltáriszentség szemlélésekor végzett imádás, elmélkedés. Ez a gyakorlat a második évezredben jött létre a nyugati Egyházban.

A *szentségimádás* kérdéssel foglalkozott Joseph Ratzinger bíboros is *A liturgiászelleme* című könyvében.²⁰ „Az Eucharisztia őrzése” című IV. fejezetében összefoglalja H. de Lubac kutatásának eredményét, a *Corpus mysticum* „misztikus” jelzőjének áttevődését az Eucharisziáról az Egyházra: Krisztus misztikus teste ezentúl az Egyházat jelölte.²¹ Ratzinger hozzáfűzi „Ebből a H. de Lubac által gondosan ismertetett nyelvi fordulatból egyesek azt a következtetést vonták le, hogy egy bizonyos, eddig ismeretlen realizmus – mondhatnánk naturalizmus – hatolt be az Eucharisztia tanába, és az atyák elvont szemlélete, a valóságos jelenlét statikus és egyoldalú eszméjének a javára háttérbe szorult. Való igaz, hogy egy ilyen nyelvi fordulatban egy szellemi fordulat is kifejeződik, amit természetesen nem lehet olyan egyoldalúan leírni, mint ahogyan az a fentiekben említett tendenciákban történik. [Korábban a szerző azokról a tendenciákról tett említést, amelyek szerint búcsút kell mondani a szentségimádásnak, a körmeneteknek, hiszen – mondják – az Eucharisztia adományai étkezésre és nem ránézésre valók. S. F.] Helyesnek lehet elismerni – folytatja Ratzinger – hogy az eszkatologikus dinamikából és az eucharisztikus hit »mi«-jellegéből (közösségi szempontjából) valami veszendőbe ment, vagy legalábbis háttérbe szorult.”

¹⁹ Lásd II. János Pál 2003-as *Ecclesia de Eucharistia* kezdetű körlevelét: <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=36>

²⁰ A 2000-ben kiadott német eredeti fordítása 2002-ben megjelent a Szent István Társulatnál. Lásd 79.

²¹ Itt emlékeztetek arra, hogy H. de Lubac *Corpus Mysticum* című monográfiájában (1943) tanulmányozta az Eucharisztia és az Egyház viszonyát a középkorban. Ennek végkövetkeztetésében hangsúlyozza: *Valóságos jelenlét*, mivel *megvalósítja* (építi) az Egyházat, a hívők közösségét. Az Eucharisztia átalakítja, egyesíti a hívőket, és ez az egyesítés azt jelenti, hogy Krisztus jelenléte valóságos.

A bíboros a továbbiakban védelmébe veszi az *Oltáriszentség imádása* körül kialakult kultuszt, megmagyarázva, hogy az egyszer már átváltoztatott kenyér átváltoztatott állapotban marad. Ezért őrizték régen az Eucharisziát a betegek számára; tehát nem dologi jelleget tartalmaz, hiszen a Feltámadott teljes Krisztus jelen van.

II. János Pál *Ecclesia de Eucharistia* kezdetű körlevelének megfogalmazásában kétségtelenül részt vett a Hittani Kongregáció prefektusa, J. Ratzinger bíboros. Idézzük a körlevél 25. pontját: „*Az Eucharisztia szentmisén kívüli tiszteletének fölbecsülhetetlen értéke van az Egyház életében. Ez a tisztelet szorosan kapcsolódik az eucharisztikus áldozat ünnepléséhez. Krisztus jelenléte a szentmise után megőrzött szent színek alatt – mely jelenlét mindaddig valóságos, amíg a kenyér és a bor színe megmarad – az áldozat bemutatásából ered, és a szentségi, illetve lelki egyesülésre irányul. A lelkipásztorok feladata, hogy személyes példájukkal is előmozdítsák a szentségimádást, különösen a szentségkítételt és a szent színek alatt jelenlévő Krisztus imádását.*”

Befejezés: Teilhard de Chardin víziója az Eucharisztia „kiterjesztéséről”

A jezsuita tudós gondolkodó († 1955) a „mindig nagyobb Krisztus” prófétája volt. Próféta abban az értelemben, hogy – bármennyire tisztel is más hiteket és meggyőződéseket – nem mond le a keresztény üzenet abszolút egyedülvalóságáról, amely Krisztust az emberi élet és a világ középpontjába helyezi. A „mindig nagyobb Krisztus prófétája”, amennyiben azt hirdeti, és azért fáradozik, hogy *a feltámadt Krisztus növekedjék Testében, az Egyházban*, a Benne hívők közösségében a teremtő Lélek erejében. A szeretet civilizációját építjük – az igazságosabb és testvéribb világot. Humanizáljuk a fejlődésben levő világot, és így emberi erőfeszítésünkkel előkészítjük a nagy ostyát az átváltoztatásra. Az átistenítést (*divinizációt*) a teremtő Lélek viszi véghez, amikor eljön a vég. „Akkor majd Isten lesz minden mindenben.” (1Kor 15,28)

Teilhard de Chardin most jelzett meglátása a *planétizációról* alkotott prófétai víziójához kapcsolódik. A világfejlődés (*centrokomplexitás/tudat növekedése*) nem ér véget az emberi agy és az öntudatos gondolkodás megjelenésével, hanem a szellem szférájában (*a nooszférában*) folytatódik. A „teremtő egyesülés”, az emberi monádok egyesülése csak úgy valósulhat meg, ha ledöntik az önzés válaszfalait, megnyílnak másoknak a párbeszéd, a kommunikáció, a szolidaritás és szeretet által. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha a személyek hittel kitárulnak a már létező Ómega, a feltámadt Krisztus „amorizáló” (Lelke által szeretetet árasztó) erejének. Az emberiség vagy egyesül, vagy elpusztítja önmagát: az önzés, az élvezet- és hatalomvágy, az erőszak és a háborúk áldozata lesz.²²

A világ szellemi/lelki fejlődése természetfeletti síkon Krisztus testének, az Egyháznak kiépülésében valósul meg. Teilhard ezt nevezi „krisztogenezisnek”. Az

²² Minderről bővebben lásd B. Sese tanulmányát: „Teilhard de Chardin, a globalizáció prófétája”. Megjelent az *Études* című folyóiratban: 396 (2002) 483–494. Magyar fordítását készítette Szabó Ferenc SJ in *Távlatok*, 57 (2002/3) 382–392.

Egyházat pedig az Eucharisztia élteni, építi ki. Így valósul meg Krisztus tagjainak *divinizációja*, megistenülése, részesevé az isteni életben (görög szóval a *theóziész*).

Mivel az *Eucharisztia* által „épül ki” Krisztus Teste, az egész világfolyamatot úgy tekinthetjük, mint a teremtett világ készülődését, illetve az emberi erőfeszítést, hogy a humanizálja a világot előkészítve azt a konszekrációra, az átváltoztatásra, amelyet a teremtő Lélek visz véghez. Az Eucharisztia ilyen értelemben vett „*kiterjesztéséről*” ezeket írja Teilhard: „Amikor elhangzanak a szentségi szavak: »*Hoc est Corpus meum*«: ez az én Testem, akkor a »*Hoc*« elsősorban a kenyeret jelenti. De másodlagos értelemben, a természet második fázisában, a szentség anyaga maga a Világegyetem, amelyben szétárad az Egyetemes Krisztus emberfölötti jelenléte, hogy beteljesítse ezt a Világot. A [humanizált] Világ az a végleges és valóságos Ostya, ahová lassacskán leszáll Krisztus: s ezt Ő saját »termetének« beteljesítéséig folytatja. Öröktől fogva egyetlen szó és egyetlen működés tölti be a dolgok egyetemességét: »*Hoc est Corpus meum*«: ez az én Testem. Minden csak azért dolgozik a teremtésben, hogy közlőre vagy távolról a Világegyetem konszekrációját segítse előbbre jutni.”

Teilhard e meglátását már kifejezte *Mise a világ felett* című fiatalkori misztikus elmélkedésében. Erre hivatkozott XVI. Benedek pápa is (2009. július 27-én) az aostai székesegyházban tartott homíliájában: „Ez Teilhard de Chardin nagy víziója: végül majd igazi egyetemes liturgiánk lesz, amikor a világmindenség átalakul élő ostyává.”

Ferenc pápa Laudato si' kezdetű körlevele szintén Teilhard vízióját idézi – a jegyzetben utalva Benedek pápa előbbi megjegyzésére is. Assisi Szent Ferenc szellemétől ihletett enciklika 83. pontja így ír a feltámadt Krisztus egyedülálló szerepéről, aki a fejlődő univerzum *Ómega-pontja*:

„A világegyetem útjának célpontja Isten teljessége, amelyet már elért a feltámadt Krisztus, az egyetemes érlelődés gyújtópontja. Ily módon hozzáadunk (reflexiónkhoz) egy újabb érvet, hogy visszautasítsuk az emberi lény minden despotikus és felelőtlen uralmát más teremtmények felett. A többi teremtmény végső célja nem mi vagyunk. Mert valamennyien, velünk együtt és általunk a közös célpont, Isten transzcendens teljessége felé tartanak, ahol a feltámadt Krisztus átkarol és megvilágít mindent. Az értelemmel és szeretettel rendelkező emberi lényt ugyanis Krisztus teljessége vonzza, és arra hivatott, hogy minden teremtményt visszavezessen Teremtőjéhez.”

Budapest, 2017. május 21.

Dr. Szabó Ferenc SJ